

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

บทเรียนออนไลน์ รายวิชา 4102901 การสาธารณสุขเบื้องต้น (Basic Public Health)
หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอนามัยและความปลอดภัย
(หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2559)

ศิริราชพยาบาล

การสาธารณสุขเบื้องต้น (Basic Public Health)

อาจารย์ดวงรัตน์ เสือขำ
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
สาขาวิชาชีวอนามัยและความปลอดภัย

รายละเอียดของรายวิชา

รหัสและชื่อรายวิชา

- 4102901 การสาธารณสุขเบื้องต้น (Basic Public Health)

จำนวนหน่วยกิต

- 3 หน่วยกิต (3-0-6)

หลักสูตรและประเภทของรายวิชา

- เปิดสอนให้กับหลักสูตร วิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอาชีวอนามัยและความปลอดภัย

ประเภทของรายวิชา

หมวดวิชาเฉพาะ

กลุ่มวิชา

พื้นฐานวิชาชีพและวิชาชีพ

บังคับ

เลือก

จุดมุ่งหมายของรายวิชา

- 1.1 สามารถอธิบายปรัชญา แนวคิด และประวัติความเป็นมาของการสาธารณสุขได้
- 1.2 สามารถบอกบทบาทและหน้าที่ของกระทรวงสาธารณสุขได้
- 1.3 สามารถอธิบายความหมาย และองค์ประกอบที่สำคัญของระบบสุขภาพ และระบบบริการสุขภาพได้
- 1.4 สามารถอธิบายความหมายของการส่งเสริมสุขภาพ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมสุขภาพ
รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพได้
- 1.5 สามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญของสถิติสาธารณสุขได้
- 1.6 สามารถบอกกลวิธีในการดำเนินงาน และเทคโนโลยีที่เหมาะสมทางด้านสาธารณสุขมูลฐานได้
- 1.7 สามารถอธิบายแนวคิดด้านอนามัยครอบครัว การวางแผนครอบครัวได้
- 1.8 สามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญและแนวคิดเกี่ยวกับสุขภาพจิตชุมชนได้
- 1.9 สามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญและแนวคิดเกี่ยวกับสุขภาพผู้สูงอายุได้

มารู้จักกันหน่อยก่อนเรียน

อาจารย์ผู้สอนแจกกระดาษให้นักศึกษาเขียนบรรยาย
ใช้เวลา 10 นาที

- บอก background ด้านการศึกษาของตัวเองสั้น ๆ
- วิชาที่ชื่นชอบและชอบน้อย พร้อมเหตุผล
- ความคาดหวังในการเข้าเรียนวิชานี้
- ปัญหาในการเรียนการสอนที่เคยเจอมา

ประวัติ และแนวคิดทั่วไปของการสาธารณสุข

- ความหมาย ขอบเขตและ แนวคิดทั่วไป
เกี่ยวกับสาธารณสุขและสุขภาพ
- ประวัติการสาธารณสุขทั่วไป
- ประวัติการสาธารณสุขของประเทศไทย

ทำไมต้องเรียนวิชา
สาธารณสุขเบื้องต้น ???

ความหมายของการสาธารณสุข (Public Health)

เป็นงานที่มุ่งป้องกันการเกิดโรค ไม่ใช่มุ่งเน้นการรักษาโรคเพียงอย่างเดียว

การสาธารณสุข หมายถึง ศาสตร์และศิลป์ปะในเรื่อง
การป้องกันโรค การทำให้อายุยืนยาว การส่งเสริม
สุขภาพอนามัย และประสิทธิภาพของบุคคล

งานที่จะต้องปฏิบัติ ประกอบด้วย

1. การสุขาภิบาล
2. การควบคุมโรคติดต่อ
3. การให้สุขศึกษา และสุขวิทยาส่วนบุคคล
4. การจัดบริการด้านการแพทย์ และการพยาบาลเกี่ยวกับการวิเคราะห์โรค การป้องกันโรคและการรักษาโรค
5. การพัฒนากลไกสังคมเพื่อให้ประชาชนทุกคนมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ได้มาตรฐานเหมาะสม เพื่อดำรงไว้ซึ่งสุขภาพของตนเอง

การสาธารณสุข คือ ความพยายามที่จะทำให้บรรลุถึงระดับสูงสุดของร่างกาย จิตใจ สังคม และมีความยั่งยืน ที่สอดคล้องกับความรู้และทรัพยากรที่สัมพันธ์กับเวลา สถานที่

ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

1. ระบบการสาธารณสุข
2. พฤติกรรม
3. สิ่งแวดล้อมที่เป็นอันตราย

แฮนลอน 1984

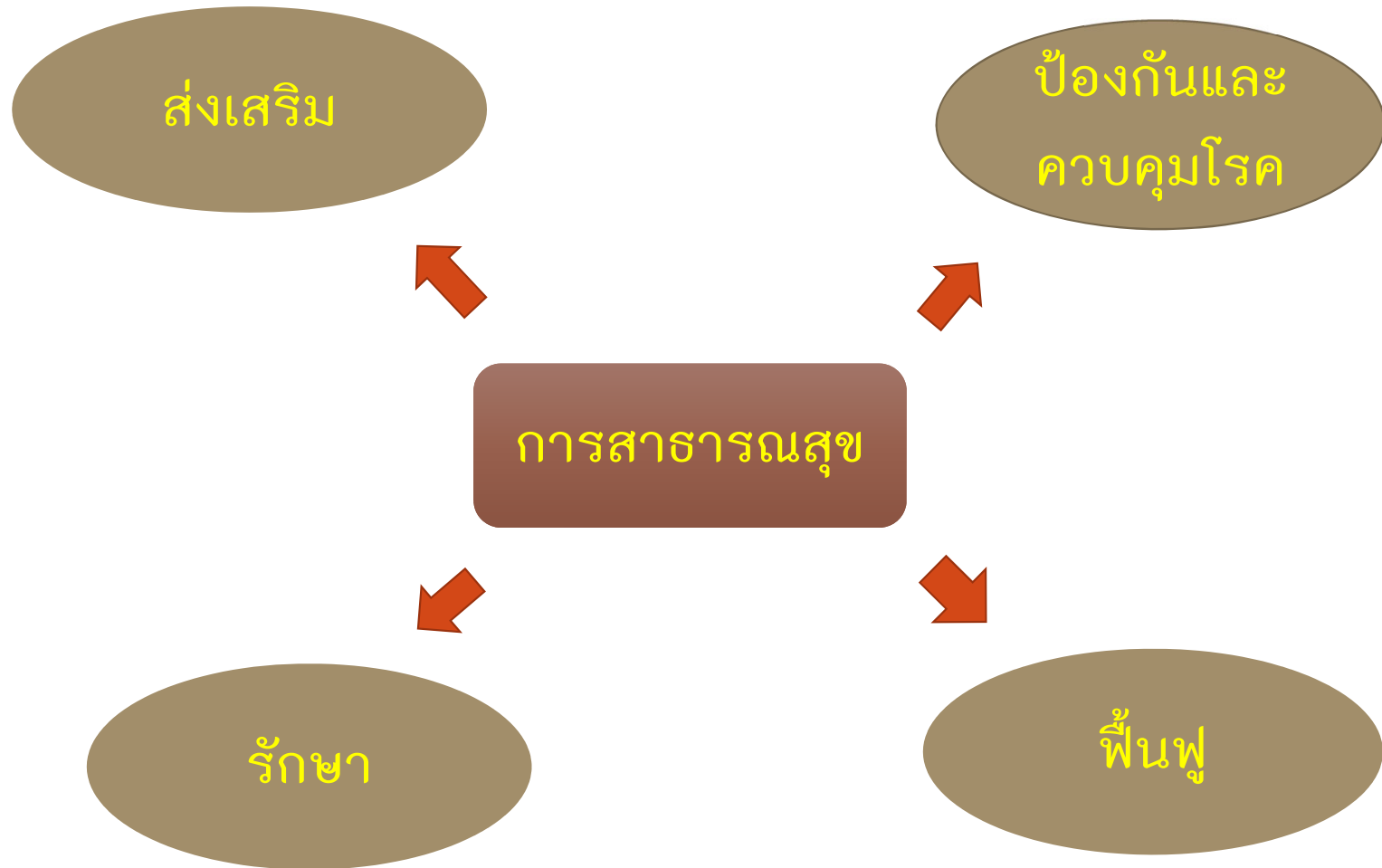

ขอบเขตของการสาธารณสุขของ Winslow

ประกอบด้วย 7 กิจกรรม คือ

1. กิจกรรมที่ตอบสนองชุมชนขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การให้คำแนะนำดูแลสุขภาพทั่วไป การควบคุมแมลง สัตว์นำโรค การควบคุมสิ่งแวดล้อมให้ปลอดภัยจากมลพิษ
2. กิจกรรมที่ป้องกันการเจ็บป่วย ความพิการ การตายก่อนเวลาอันควร ทั้งโรคติดต่อ และไม่ติดต่อ
3. กิจกรรมเกี่ยวกับการประสานเชื่อมโยงการดูแลสุขภาพ ทั้งด้านการส่งเสริมโดยตรง การจัดศูนย์รักษา จัดระบบแพทย์ฉุกเฉิน
4. พัฒนาระบบการรวบรวม จัดเก็บ วิเคราะห์ และการบันทึกข้อมูลข่าวสารทางสาธารณสุข
5. การให้ความรู้ทางสุขภาพแก่บุคลากรและชุมชน
6. การวางแผนและประเมินผลงานสาธารณสุข
7. การวิจัยและพัฒนา

ขอบข่ายของการสาธารณสุข

ความสำคัญของการสาธารณสุข

ส่งเสริมสุขภาพและช่วยทำให้ประชาชนมีชีวิตที่ยืนยาวมากขึ้น และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

ความหมายของสุขภาพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
Nakhon Pathom Rajabhat University

“Health is a state of complete physical, mental (Spiritual) and social well - being, and not merely the absence of disease or infirmity.”

ภาวะแห่งความสมบูรณ์ของ

ร่างกายและจิตใจ (จิตวิญญาณ) รวมถึงการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข และมีได้หมายความว่าเฉพาะเพียงแต่ความปราศจากโรคหรือความพิการทุพพลภาพเท่านั้น

Winslow (1920)

สุขภาพ

หมายถึง ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทางกาย ทางจิต ทางปัญญาและ
ทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล

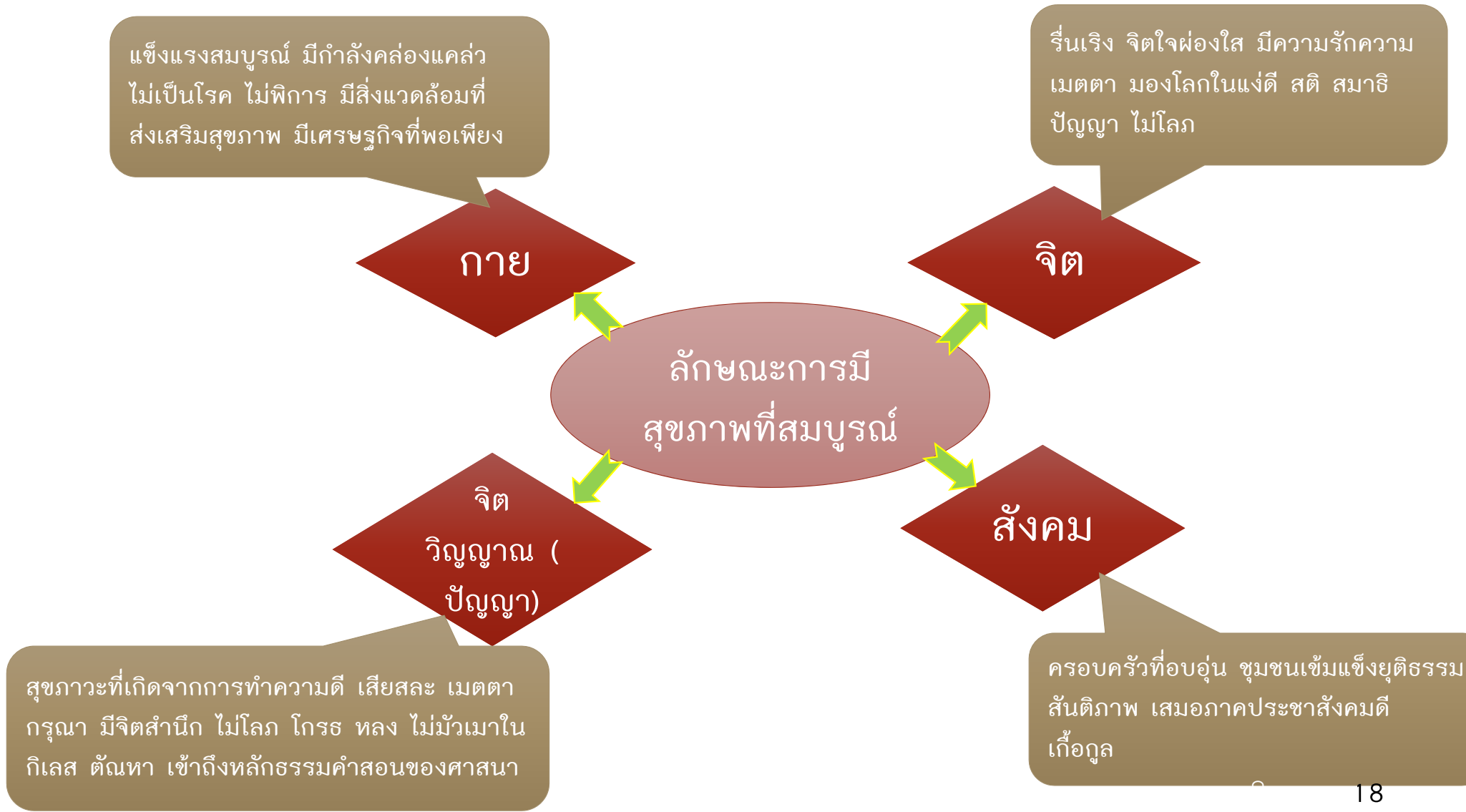
ปัญญา หมายถึง ความรู้ทั่ว รู้เท่าทัน และความเข้าใจอย่างแยกได้ในเหตุผล
แห่งความดี ความชั่ว ความมีประโยชน์และความมีโทษ
ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตอันดีงาม และเอื้อเพื่อเพื่อแผ่

(พรบ. สุขภาพแห่งชาติ 3 มีนาคม 2550)

สุขภาพ

1. ภาวะทั่วไปของร่างกายและจิตใจ (จิตวิญญาณ) จะต้องแข็งแรงสมบูรณ์
2. จะต้องปราศจากโรคหรือความทุพพลภาพ
3. จะต้องเป็นผู้ที่สามารถดำรงตนและปฏิบัติภารกิจต่างๆ ในสังคมได้เป็นปกติสุข โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น จะต้องไม่เป็นที่รังเกียจของสังคมหรือการดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณค่าทั้งเชิงเศรษฐกิจและสังคม

สุขภาพดีถ้วนหน้า (Health For All = HFA)

- การที่ทุกคนเกิดมามีชีวิตยืนยาวและอยู่อย่างมีคุณภาพ
- ไม่เจ็บป่วยด้วยสาเหตุที่ไม่จำเป็น
- สามารถเข้าถึงการบริการสาธารณสุขที่เหมาะสม
- สามารถดำรงชีวิตอยู่
- สร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่สังคมอย่างมีคุณค่า
- ตายอย่างมีศักดิ์ศรี

WHO.

สุขภาพดีถ้วนหน้า

(Health For All = HFA)

7 เมษายน เป็นวันองค์การอนามัยโลก ประเทศสมาชิกขององค์การอนามัยโลกได้ร่วมกันประกาศเป้าหมายของการพัฒนาสุขภาพว่า HEALTH FOR ALL BY THE YEAR 2000 หรือ “สุขภาพดีถ้วนหน้าภายในปี 2543” องค์การอนามัยโลกมีความเห็นว่าขณะนี้มนุษย์มีความรู้และเทคโนโลยีเพียงพอที่จะทำให้ประชาชนทั้งหมดมีสุขภาพดีได้แล้ว อยู่แต่การจัดการจะให้เป็นจริงขึ้นเท่านั้น

สุขภาพดีถ้วนหน้า (Health For All = HFA)

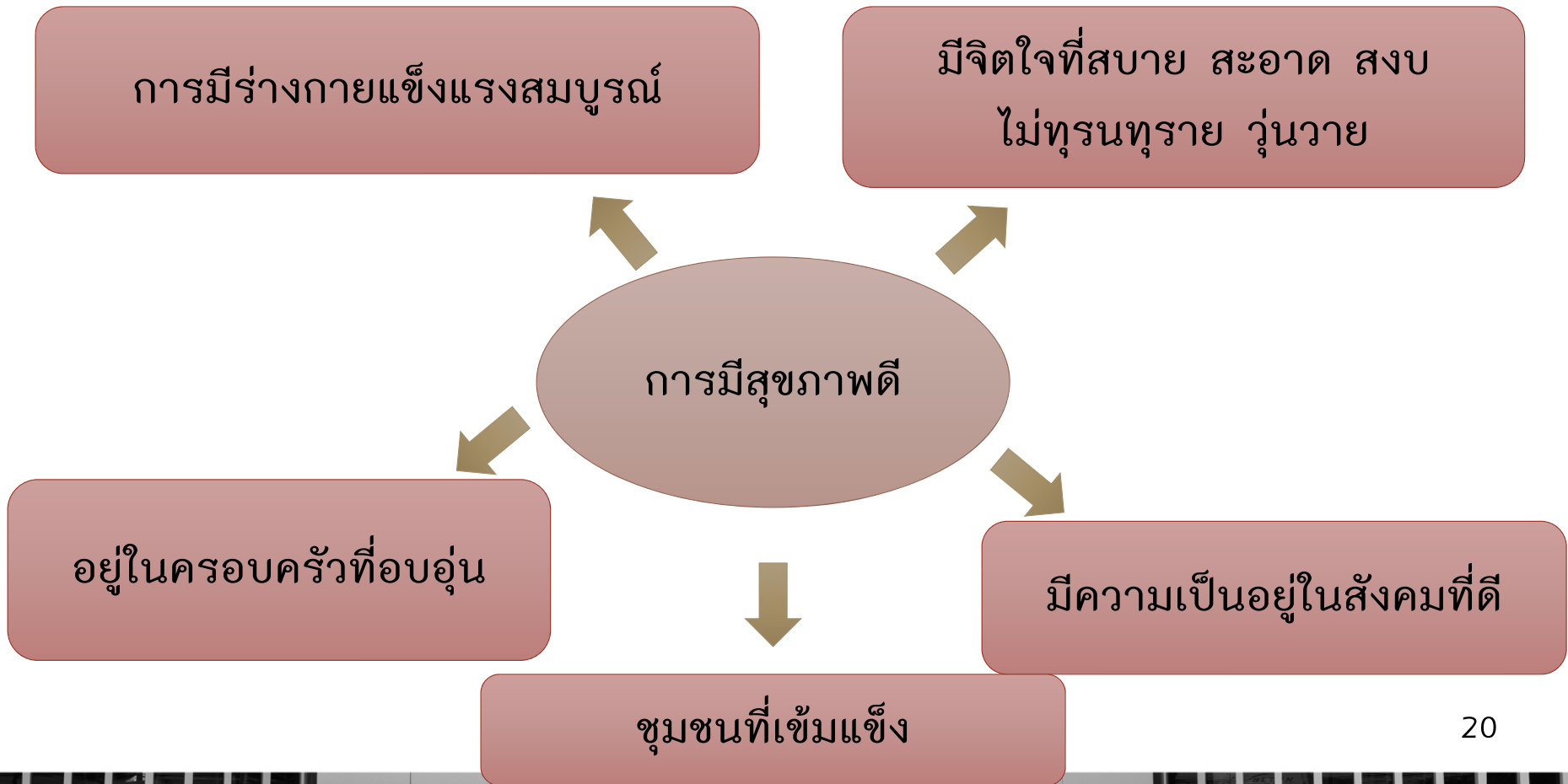
มนุษย์จะมีความสุขก็เมื่อความจำเป็นแก่การยังชีพขั้นมูลฐานได้รับการตอบอย่างพอเพียง
และเหมาะสม เช่น

- 1.อาหาร
- 2.เครื่องนุ่งห่ม
- 3.ที่อยู่อาศัย
- 4.น้ำสะอาด
- 5.การป้องกันและรักษาโรค
- 6.สิ่งแวดล้อม
- 7.เชื้อเพลิงหรือพลังงาน
- 8.การสัญจร
- 9.การศึกษา
- 10.วัฒนธรรมและมนุษยธรรม

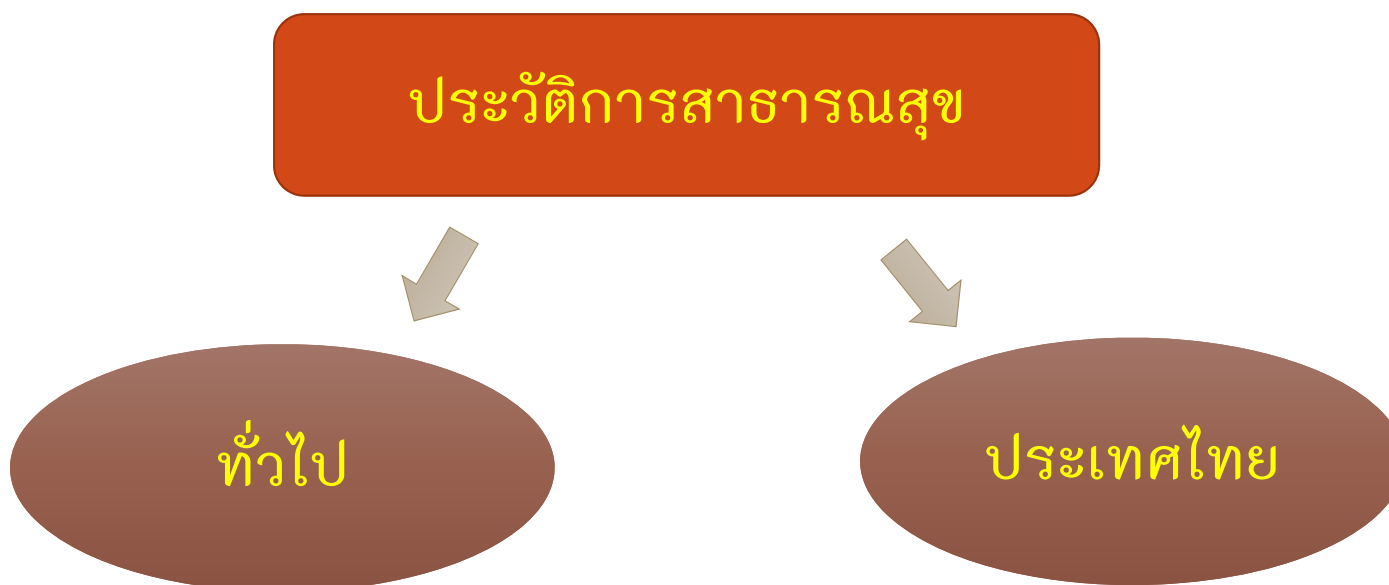
สุขภาพองค์รวม

- ภาวะแห่งความสุขซึ่งครอบคลุมมิติกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และสังคม

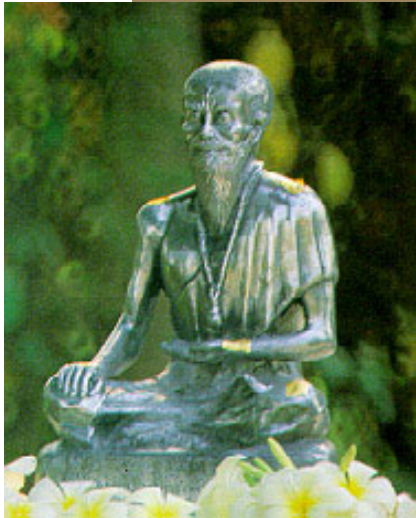
ประวัติการสาธารณสุข

ประวัติการสาธารณสุขทั่วไป

ยุคก่อนประวัติศาสตร์

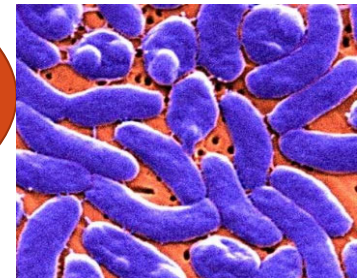
โรคเกิดจาก
ปรากฏการณ์
ธรรมชาติ

<https://www.moph.go.th/index.php/about/prehistoric#>

ยุคประวัติศาสตร์

Germ Theory

<https://celestialmusingsblog.com/2013/02/22/its-cold-and-flu-season-how-about-challenging-the-germ-theory-a-bit/>

ประวัติการสาธารณสุขของ ประเทศไทย

การบำบัดโรค ได้วิธีการจากอินเดีย และจีน

มีบาทหลวงเข้ามาประกาศศาสนา พร้อมรักษาพยาบาล

ประวัติการสาธารณสุขทั่วไป

ก่อนกรุงศรีอยุธยา

เกิดโรคติดต่อ
ย้ายมาอยู่กรุงศรี
อยุธยา

กรุงศรีอยุธยา

เกิดอหิวาตกโรค
และไข้ทรพิษ

กรุงรัตนโกสินทร์

มีหมอหลวง และ
แพทย์พื้นบ้านที่
ถ่ายทอดกันรุ่นสู่รุ่น

การแพทย์โบราณ

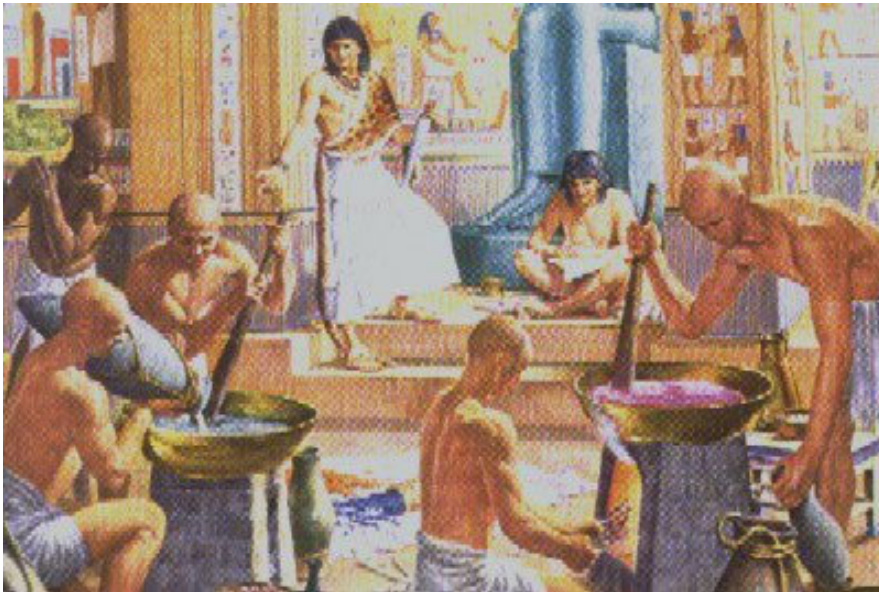
ชนชาติที่มีความเจริญในอดีตมีการแพทย์ที่เป็นระบบของตนเอง เช่น อียิปต์ จีน และอินเดีย

มีการพบหลักฐานเกี่ยวกับการใช้ยาและปรุงยาที่มีอายุประมาณ 3,000 - 4,000 ปี เช่น ตำรา ลินหนงเป็นลาวของจีน และ Eber Papyrus ของอียิปต์ จากบันทึกเหล่านี้ทำให้เชื่อได้ว่า ศาสตร์แห่งตัวยาเป็นความรู้ที่เก่าแก่และต้องรู้ควบคู่ไปกับ ศาสตร์ของการปรุงยา ซึ่งเป็นศิลปะชั้นสูง ในบันทึก Eber Papyrus มียามากกว่า 800 ชนิด ปรุงออกมาได้หลายรูปแบบ เช่น ยานัตถุ ยากล้วยคอก ยาสูดดม ยาเหน็บ ยาขี้ผึ้งและยากิน

ข้อมูลจาก สารานุกรมไทยสมุนไพรม เล่ม 1

การแพทย์โบราณ

ศาสนาพราหมณ์ ถือกำเนิดเมื่อราว 1,000-1,500 ปี ก่อน พุทธกาล เป็นศาสนาที่มีคนนับถือมากเป็นอันดับ 3 ของโลกรองจากคริสต์และอิสลาม เป็นศาสนาที่ไม่มืองค์ศาสดา ศาสนานี้มีต้นกำเนิดมาแต่ครั้งโบราณ ตั้งแต่ชนชาติอารยันเรื่องอำนาจในใจกลางทวีปเอเชีย

ชาวอารยัน หรืออริยกะ หรือ อินโด-ยูเรเปียนนั้น เป็นการรวมของคนหลายเชื้อชาติเข้าด้วยกัน อาทิ กรีกโบราณ เปอร์เซีย อิหร่าน

• <http://iyakoop.exteen.com/20080917/entry-7>

ประวัติการสาธารณสุขทั่วไป

การแพทย์โบราณ

วิชาแพทย์แผนโบราณของ ประเทศอินเดีย เป็นศิลปวิทยาต่างๆ จากพราหมณ์

ชนชาติอารยันมีวิชาความรู้มาก นับถือพระเจ้าและเทวดา คำว่าอารยันมาจาก คำว่าอารยะ แปลว่า เจริญ หรือผู้ดี

การแพทย์ในช่วงพุทธกาล

นับแต่แต่ก่อนพระพุทธเจ้า 377 ปี จนถึง พุทธศักราช 843 เป็นยุคที่อินเดียเจริญมาก ทั้งวิชาการและปฏิบัติการทางการแพทย์

- ✓ ในสมัยพุทธกาล มีพุทธธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา บุคคลสำคัญในยุคนี้ คือ หมอชีวกโกมารภัจจ์ แพทย์ประจำองค์พระพุทธเจ้า

การแพทย์ในช่วงพุทธกาล

พระพุทธเจ้าทรงสนับสนุนให้ให้ภิกษุสงฆ์ เรียนวิชาแพทย์ในระบบอายุรเวท ด้วยเหตุผล 4 ประการ

1. วิชาแพทย์ในระบบอายุรเวท ว่าเป็นวิชาที่สามารถช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ได้ และในสิกขาวิสัยของพระก็มีเรื่องสุขวิทยายาอนามัยอยู่มาก
2. พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ที่ขาดจากญาติพี่น้อง พ่อ แม่ ลูกเมีย ตัวคนเดียว เมื่อภิกษุใดเจ็บป่วย ภิกษุต้องบอกกล่าวกัน และต้องช่วยรักษาพยาบาลกัน ผู้ใดช่วยเหลือผู้เจ็บไข้พระองค์ถือว่าเท่ากับได้ช่วยพระองค์ด้วย

การแพทย์ในช่วงพุทธกาล

3. ภิกษุต้องรู้วิชาแพทย์เพื่อป้องกันโรค บำบัดโรคให้แก่ตัวเอง เท่าที่สามารถทำได้ เช่น เมื่อไปเป็นพุทธธรรมเผยแพร่พระศาสนาในที่ต่างๆ
4. ภิกษุต้องใช้วิชาแพทย์ช่วยเหลือผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วยที่พบเห็นและขอให้ช่วยเป็นการแผ่เมตตาปลุกศรัทธาให้เกิดแก่คนทั่วไป

การแพทย์ในช่วงพุทธกาล

ดั่งนั้นพระในสมัยพุทธกาลจึงเป็นหมอ การเผยแพร่พระพุทธศาสนา ต้องอาศัยสงฆ์ผู้รู้ธรรมชั้นสูง สงฆ์ต้องมีกำลังใจกำลังกาย แข็งแรงปราศจากโรคและสามารถช่วยเหลือพยาบาลคนเจ็บไข้ได้ เป็นหลักที่พระบรมศาสดาและสาวกของพระองค์กระทำมาก่อน เรียกกันว่าพุทธธรรมทูติ ตรงกับหมอ ศาสนาหรือคณะมิชชันนารีของคริสตธรรมซึ่งเกิดขึ้นภายหลัง

ประวัติการสาธารณสุขทั่วไป

การแพทย์ในช่วงพุทธกาล

ประเทศอินเดียหลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว

วิชาแพทย์แผนโบราณในระบบอายุรเวทของชาวอินเดียนี้ ชาวมุสลิมได้อำนาจไปประเทศอารเบียก่อนนานแล้ว และในปี พ.ศ.1243 พระเจ้ากาหลิบ ได้ทรงรับสั่งให้แปลตำราแพทย์อายุรเวทให้เป็นภาษาอาหรับ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการแพทย์ในยุโรปในปัจจุบัน และในช่วงนี้ได้ถ่ายทอดตำราแพทย์นี้ไปถึง จีน กรุงโรม และขอม

และนับเป็นต้นเค้าวิชาแพทย์ของฝรั่งในยุโรปด้วย วิชาแพทย์ของเอเชียในระบบอายุรเวทยังไปถึงประเทศจีน อิหร่าน และกรุงโรม และในครั้งนั้นประเทศกัมพูชาก็ได้วิชาแพทย์นี้ไปและได้จัดตั้งอโรคยศาลาถึง 102 แห่ง

การแพทย์ในช่วงพุทธกาล

ในปี พ.ศ. 1743 พวกมูหมัดเข้าบุกรุกและยึดครองอินเดียเมืองสำคัญหลายเมืองถึงแก่ความพินาศ และฆ่าพระภิกษุสงฆ์ไปเสียมาก ที่รอดตายก็หนีไปตามเมืองต่างๆ และอินเดียตอนใต้หนีเข้าพม่าบ้าง ตำราถูกเผาทำลายเป็นจำนวนมาก นับตั้งแต่นั้นมาศิลปะวิทยาการแพทย์ของอินเดียก็เสื่อมโทรมตามลำดับ การที่ถูกปกครองด้วยชนชาวอาหรับ ทำให้เอกสารหลักฐาน ผู้คนและความรู้ที่มีอยู่ ถูกทำลาย

การแพทย์ในช่วงพุทธกาล

- ✓ ต่อมาอินเดียถูกอังกฤษยึดครอง และอังกฤษได้เก็บทรัพย์สินสมบัติและตำรับตำรา หลักฐานไปเป็นจำนวนมาก
- ✓ ทำให้อังกฤษได้พบเครื่องมือผ่าตัดกว่า 100 ชิ้น ซึ่งเป็นเครื่องมือยุคของท่านชีวกโกมารภัจจ์
- ✓ เครื่องมือต่าง ๆ ทำจากเหล็กอย่างดี มีความคม เช่น มีดผ่าตัด เข็มเย็บแผล เลื่อยตัดกระดูก เครื่องเจาะอวัยวะ ขอเกี่ยว หมุดหยั่ง ช้อนขูด เครื่องถ่าง ปากคีบ หลอดฉีด เครื่องสวน ผ้าพันแผล 14 ชนิด เพื่อกชนิดต่าง ๆ ผ้าขี้ผึ้งปิดและรักษาแผลหลายชนิด เป็นต้น อุปกรณ์ต่างๆ ที่พบ มีการดูแลรักษาความสะอาดอย่างดีเยี่ยม

ประวัติการสาธารณสุขทั่วไป

การแพทย์ในช่วงพุทธกาล

เส้นทางแพทย์อายุรเวทเข้าสู่ประเทศจีน

ในช่วงของความรุ่งเรือง จากหลักฐานบันทึกของนักศึกษาชาวจีนชื่อ ยวนจง เดินทางไปศึกษา ในปี พ.ศ.1172-1187 ที่มหาวิทยาลัยนาลันทะ ประเทศอินเดียมีชนชาติต่าง ๆ เข้าศึกษาถึง 56 ชาติ รวมถึงชาวยุโรปด้วย มีนักศึกษา 8,500 คนมีอาจารย์ 1,510 คน มีหมู่บ้านให้นักศึกษาพักอาศัย ถึง 100 ตำบลและเพิ่มเป็น 200 ตำบล ใน พ.ศ.1218

ประวัติการสาธารณสุขในประเทศไทย

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
Nakhon Pathom Rajabhat University

ระยะเริ่มต้นของการสาธารณสุขของประเทศไทย เกิดจากการระบาดของโรคติดต่อ ดังนั้นจึงมุ่งเน้นการดูแลรักษาเพื่อให้หายจากการเป็นโรคมากกว่าการส่งเสริมป้องกัน

ต่อมาได้มีการพัฒนาระบบการแพทย์ให้มีความก้าวหน้าขึ้น กอรปกับมีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ทำให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดระบบบริการสุขภาพ และหาแนวทางแก้ไขร่วมกันเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

สาธารณสุขไทยในอดีต ในยุคสมัยที่โรคมะเร็งร้ายระบาดหนัก การรักษาต้องอาศัยเพียงที่พักรักษาสำหรับกรให้น้ำเกลือ

ภาพจาก เว็บไซต์หอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์สุขภาพไทย

ยุคประวัติศาสตร์

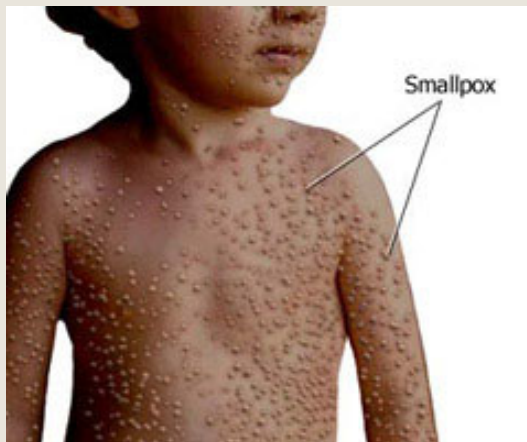
ยุคประวัติศาสตร์ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 สมัย คือ

สมัยสุโขทัย การแพทย์ในสมัยสุโขทัย มีการค้นพบหินบดยาสมัยทวารวดี ซึ่งเป็นยุคก่อนสมัยสุโขทัย และได้พบศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงบันทึกว่า ทรงสร้างสวนสมุนไพรขนาดใหญ่ไว้บนเขาหลวง ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ศิลาจารึกกล่าวถึงความสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหารว่า "ป่าพร้าวก็หลายในเมือง ปาลาวก็หลายในเมือง หมากม่วง ก็หลายในเมือง หมากขามก็หลายในเมือง" ในด้านอาหาร ศิลาจารึกว่า "ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว" แสดงถึงความสมบูรณ์ด้านอาหารโปรตีนและอาหารแป้งด้วย

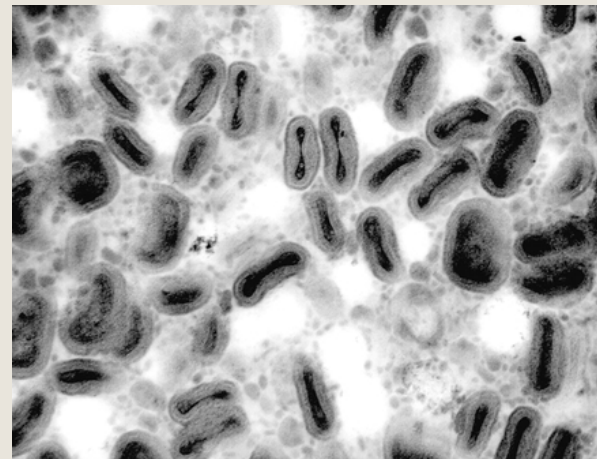
ยุคประวัติศาสตร์

สมัยกรุงศรีอยุธยา จากบันทึกประวัติศาสตร์ว่า ได้เกิดโรคติดต่ออันตรายขึ้นในเมืองอู่ทองอันเป็นเมืองหลวงเดิมจนประชาชนต้องอพยพมาตั้งเมืองใหม่ คือ กรุงศรีอยุธยาเพียงระยะเวลา 7-8 ปี ตั้งแต่พุทธศักราช 1893 ถึง 1900 ได้เกิดมือหิวาตโรคขึ้นเป็นครั้งแรกในกรุงศรีอยุธยา จนถึงปีพุทธศักราช 2077 ปรากฏตามพงศาวดารว่า กรุงศรีอยุธยาได้มีไข้ทรพิษระบาดเป็นเหตุให้พระบรมราชาที่ 4 แห่งกรุงศรีอยุธยาประชวรและสวรรคต ซึ่งโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ถ้าเป็นโรคติดต่ออันตรายเกิดขึ้นแต่ละครั้งจะทำลายชีวิตผู้คนครั้งละมากมาย เพราะขณะนั้นยังไม่มีผู้ใดเข้าใจความเป็นจริงว่าสาเหตุของโรคเกิดขึ้นอย่างไร และไม่มีวิธีกำจัดโรคนั้น ๆ ได้อย่างแน่นอน แพทย์ก็ไม่มีพอแก่พลเมือง สาเหตุของโรคก็ไม่ทราบแน่ชัด

(Variola)

ยุคประวัติศาสตร์

ด้านการแพทย์ใน**สมัยอยุธยา** มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่า การแพทย์ในสมัยอยุธยามีลักษณะการผสมผสาน ปรับประยุกต์มาจาก**การแพทย์ของอินเดีย**ที่เรียกว่า **อายุรเวท**และ**การแพทย์ของจีน** รวมทั้งความเชื่อทางไสยศาสตร์ และโหราศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของชุมชน แนวคิดหลักของการแพทย์ไทยเป็นแบบอายุรเวท ซึ่งมีเป้าหมายที่สภาวะสมดุลของธาตุ 4 อันเป็นองค์ประกอบของชีวิตผู้ที่จะเป็นแพทย์ได้ต้องมีวัตรปฏิบัติที่งดงามในทุกด้าน ด้านความกตัญญู รู้คุณครูบาอาจารย์นั้น แพทย์ไทยนับถือว่าครูดั้งเดิมคือพระฤาษี

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พบบันทึกว่า มีระบบการจัดหายาที่ชัดเจน สำหรับประชาชนจะมีแหล่งจำหน่ายยาและสมุนไพรหลายแห่งทั้งในและนอกกำแพงเมืองมีการรวบรวมตำรับยาต่าง ๆ ขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การแพทย์ไทย เรียกว่า ตำราพระโอสถพระนารายณ์

ยุควางรากฐานและฟื้นฟูการสาธารณสุขสู่ยุคปัจจุบัน

สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 เป็นยุคเริ่มต้นของกรุงรัตนโกสินทร์การแพทย์ของไทยยังเป็นลักษณะแผนโบราณการสาธารณสุขยังไม่เจริญเท่าที่ควร ในยุควางรากฐานนี้แบ่งเป็น 3 สมัย คือ

ยุควางรากฐานและฟื้นฟูการสาธารณสุขสู่ยุคปัจจุบัน

สมัยรัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

- ทรงปฏิสังขรณ์วัดโพธารามหรือวัดโพธิ์ขึ้นเป็นพระอารามหลวงให้ชื่อว่า วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
- ทรงให้รวบรวมและจารึกตำรายา และฤกษ์ดีตัดตนไว้ตามศาลาราย สำหรับการ จัดหายาของราชการ
- มีการจัดตั้งกรมหมอโรงพระโอสถ คล้ายกับในสมัยอยุธยา

ผู้ที่รับราชการ เรียกว่า หมอหลวง

หมอที่รักษาประชาชนทั่วไป เรียกว่า หมอราษฎร หรือหมอเขลยศักดิ์

ยุควางรากฐานและฟื้นฟูการสาธารณสุขสู่ยุคปัจจุบัน

สมัยรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

- ❑ ทรงให้รวบรวมคัมภีร์แพทย์ที่กระจัดกระจายไว้ ณ โรงพระโอสถ โดยโปรดเกล้าฯ เชิญผู้ชำนาญโรค และสรรพคุณยาชนิดต่าง ๆ มารวมไว้
- ❑ ผู้ใดมีตำรายาดี ๆ ที่บรรพบุรุษได้เก็บไว้ให้นำเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวาย และกรมหมอหลวงคัดเลือกจดเป็นตำราหลวง สำหรับโรงพระโอสถ เพื่อประโยชน์ของประชาชน
- ❑ พ.ศ. 2359 มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตรากฎหมาย
ชื่อ กฎหมายพนักงานพระโอสถถวาย
ให้อำนาจพนักงานมีอำนาจออกไปค้นหาพระโอสถ คือ สมุนไพร ที่ปรากฏมีอยู่ในแผ่นดิน ผู้ใดจะคัดค้านมิได้ พนักงานพระโอสถจึงมีอำนาจในการค้นหา และมักจะเป็นผู้ที่อยู่ในตระกูลสืบทอดกันมาเท่านั้น

ยุควางรากฐานและฟื้นฟูการสาธารณสุขสู่ยุคปัจจุบัน

สมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

- ❑ ได้ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดราชโอรสาราม และได้จารึกตำราไว้ในแผ่นศิลา ตามเสาระเบียงพระวิหาร รวมทั้งทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ อีกครั้ง
- ❑ โปรดเกล้าฯ ให้จารึกตำรายาไว้บนแผ่นหินอ่อน ประดับไว้ตามผนังโบสถ์และศาลารายในบริเวณวัด มีตำราบอกสมุฏฐานของโรค และวิธีบำบัด
- ❑ ทรงให้นำสมุนไพรมะเขือเทศที่ใช้ในการปรุงยาที่หายากมาปลูกไว้ เพื่อให้ราษฎรได้ศึกษาและนำไปใช้ในการรักษาตน เสมือนเป็น "มหาวิทยาลัยเปิด" แห่งแรกในประเทศไทย

“วิทยาลัยการแพทย์แผนโบราณวัดโพธิ์”

ยุควางรากฐานและฟื้นฟูการสาธารณสุขสู่ยุคปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2371 ซึ่งเป็นปีที่ 5 ในสมัยรัชกาลที่ 3 กล่าวได้ว่าเป็นปีแรกที่มีการแพทย์แผนตะวันตกเข้ามา มีบทบาทสำคัญต่อการแพทย์และการสาธารณสุข โดยดำเนินการควบคุมกันไป กล่าวคือ ให้การรักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วย และทำการป้องกันโรคติดต่อที่ร้ายแรงไปด้วย

ในรัชสมัยนี้ นายแพทย์แดน บีช บรัดเลย์ (Dan Beach Bradley) ชาวบ้านเรียกว่า "หมดบลัดเล" นักเผยแพร่คริสต์ศาสนาชาวอเมริกันซึ่งมากับคณะมิชชันนารีได้เข้ามาเมืองไทยในปี พ.ศ. 2378 เป็นผู้ริเริ่มการป้องกันโรคติดต่อครั้งแรกในประเทศไทย มีการปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษซึ่งได้ผลดี จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2381 ทรงโปรดให้หมอล่วงไปเรียนวิธีปลูกฝีจากหมอบรัดเลย์ เพื่อปลูกให้แก่ข้าราชการและประชาชน

สรุป ผลงานที่สำคัญของนายแพทย์แดน บีช บรัดเลย์

- ทำการผ่าตัดแผนใหม่เป็นรายแรกในประเทศไทย
- ปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษสำเร็จเป็นรายแรกในประเทศไทย

ยุควางรากฐานและฟื้นฟูการสาธารณสุขสู่ยุคปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2392 นายแพทย์ชามูเอล เรย์ โนลด์ เฮาส์ (Samuel Reynolds House) เป็นหมอของคณะเผยแผ่ศาสนาอเมริกัน ชาวบ้านเรียกว่าหมอเฮาส์ ซึ่งนับว่าเป็นผู้ที่นำยาสลบอีเธอร์มาใช้เป็นครั้งแรกในประเทศไทย

- ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดตั้ง โรงเรียนแพทย์แผนโบราณแห่งแรก คือ ” วิทยาลัยการแพทย์แผนโบราณวัดโพธิ์ ”
- มีการบันทึกตำรับยาต่างๆ บนหินอ่อนประดับไว้ตามผนังโบสถ์ ศาลา บนผนังเสาและกำแพงวิหารคดรอบเจดีย์สี่องค์ ณ พระเชตุพนวิมลมังคลารามและศาลาต่างๆ
- จัดหาสมุนไพรที่ใช้ปรุงยา และหายากมาปลูกในวัดโพธิ์ เป็นจำนวนมาก
- ทรงให้ปั้นรูปฤๅษีตัดตนในท่าต่างๆ

ยุคบ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง

สมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจุลเกล้าเจ้าอยู่หัว

- ❑ แบ่งการแพทย์ออกเป็น 2 แผน คือ การแพทย์แผนเดิมหรือแผนโบราณ กับการแพทย์แผนปัจจุบัน มีแพทย์ชาวตะวันตกชาวอเมริกา 3 คน คือ หมอบรัดเลย์ หมอเฮาส์ และหมอเลน
- ❑ หมอเฮาส์ มีบทบาทในการควบคุมอหิวาตกโรค และ รักษาคนไข้โดยใช้ทิงเจอร์ไอโอดีนผสมน้ำให้ดื่มมีการนำสุติกรรมมาเผยแพร่ แต่ไม่ได้รับการยอมรับ เนื่องจากจารีตประเพณีและวัฒนธรรมไทยไม่ยอมรับ

ยุคบ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง

สมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

- มีการใช้กฎหมายเกี่ยวกับสุขาภิบาลเป็นครั้งแรก พระราชบัญญัติธรรมเนียมคลอง เพื่อให้มีการรักษาความสะอาดของคลองให้ได้มาตรฐาน เชื่อว่า การใช้น้ำสกปรก เป็นมูลเหตุแห่งโรค
- สร้างโรงพยาบาลขึ้นในกรุงเทพมหานคร เรียกว่า **โรงพยาบาลวังหลัง** พระราชทานนามว่า **โรงพยาบาลศิริราช** จัดตั้งกรมพยาบาลขึ้น มีหน้าที่ ศึกษาวิชาแพทย์ ควบคุมโรงพยาบาล จัดการปลูกฝีแก่ประชาชน เริ่มศักราชใหม่ของการแพทย์และการสาธารณสุขไทยจัดการสุขาภิบาลเป็นการทดลองขึ้นที่ ต.ท่าฉลอม จ.สมุทรสาคร เป็นครั้งแรก

- ปี พ.ศ. 2431 จัดตั้งศิริราชพยาบาล มีการเรียนการสอน การรักษา ทั้งการแพทย์แผนไทยและแผนตะวันตกร่วมกัน
- มีการพิมพ์ตำราแพทย์สำหรับใช้ในโรงเรียนแพทย์ เป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ.2438 ชื่อตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม 1-4 เป็นตำราแห่งชาติฉบับแรก

โรงศิริราชพยาบาล

สมัยรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

- ทรงสร้างโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และ วชิรพยาบาล สังกัดสอนวิชาแพทย์แผนไทย ให้กระทรวงมหาดไทย ให้จังหวัดต่างๆ
- มีสถานที่สำหรับป่วยไข้และจำหน่ายยา เรียกว่า “โอสถสภา”
- มีการเปลี่ยนชื่อกรมพยาบาลเป็นกรมพระราชภิบาล
- ตั้งกรมสาธารณสุข ขึ้น 27 พฤศจิกายน
- มีพระยาชัยนาทนเรนทร เป็นอธิบดีคนแรก
- มีพระราชบัญญัติการแพทย์ ควบคุมการประกอบโรคศิลป์

ยุคกำเนิดการสาธารณสุข

สมัยรัชกาลที่ 7 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชสมัยนี้ มีการออกกฎหมายที่ดี แบ่งการประกอบโรคศิลปะ เป็นแผนปัจจุบันและแผนโบราณ กำหนดว่า

- ก. **ประเภทแผนปัจจุบัน** คือ ผู้ประกอบโรคศิลปะ โดยความรู้จากตำราอันเป็นหลักวิชาโดยสากล นิยม ซึ่งดำเนินและจำเจริญขึ้น อาศัยการศึกษา ตรวจค้น และทดลองของผู้รู้ ในทางวิทยาศาสตร์ทั่วโลก
- ข. **ประเภทแผนโบราณ** คือ ผู้ประกอบโรคศิลปะ โดยอาศัยความสังเกตความชำนาญ อันได้บอกเล่าสืบต่อกันมาเป็นที่ตั้ง หรืออาศัยตำราที่มีมาแต่โบราณ มิได้ดำเนินไปทางวิทยาศาสตร์

ยุคกำเนิดการสาธารณสุข

สมัยรัชกาลที่ 7 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (ต่อ)

- ❑ ปี พ.ศ. 2469 กรมสาธารณสุขได้อนุมัติให้ปรับปรุงส่วนบริหารราชการใหม่ แบ่งกิจการออกเป็น 13 กอง คือ กองบัญชาการ กองการเงิน กองที่ปรึกษา กองบรรณาธิการ กองบริหาร ภิบาล กองวิศวกรรม กองสุขภาพ กองโอสถศาลา กองยาเสพติดให้โทษ โรงพยาบาลคนเสีย จริต กองส่งเสริมสุขภาพ กองแพทย์สุขภาพแห่งพระนคร วชิรพยาบาล
- ❑ จัดตั้งกระทรวงสาธารณสุขขึ้น ในปี พ.ศ. 2485

สมัยรัชกาลที่ 8 พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล

มีการตั้งกระทรวงสาธารณสุข ขึ้นในปี พ.ศ. 2485 ซึ่งเป็นนโยบายเกี่ยวกับ สมุนไพรวินิจฉัยว่าจะจัดให้มีการตรวจค้นหาความรู้ ในเรื่องสรรพคุณยาสมุนไพรและยาอื่น ๆ ในประเทศ เพื่อนำมาดัดแปลงเป็นยาแผนตะวันตกและขยายการทำยาให้มากขึ้นและมีปริมาณมากขึ้น

สมัยรัชกาลที่ 9 พระบาทสมเด็จพระภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

- ปี พ.ศ. 2500 จัดตั้งสมาคมของโรงเรียนแพทย์แผนโบราณที่วัดโพธิ์
- ปี พ.ศ. 2525 ก่อตั้งโรงเรียนอายุรเวทวิทยาลัย

<http://samunpri-meedee.com>

<http://www.ttmed.psu.ac.th/read.php?71>

http://www.samunpri.com/?page_id=235

กิจกรรมท้ายบทเรียน

ให้นักศึกษา นำเสนอ บุคคลทางด้านการสาธารณสุขหรือการแพทย์ ที่ควรยกย่อง ทั้งภายในประเทศไทยและต่างประเทศอย่างละ 1 ท่าน หมดคาบ อาจารย์สุ่ม จำนวน 10 คนเพื่อนำเสนอหน้าชั้นเรียนคนละ 5 นาที

การนำเสนอและส่วนประกอบรายงาน

ประกอบด้วย

1. ประวัติ
2. ความสามารถ
3. ผลงาน
4. วิเคราะห์ 3-4 บรรทัด ว่าเหตุใดท่านจึงเป็นบุคคลที่ควรค่าแก่การยกย่อง

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม